

у іх узаемасувязі, дапамагае зразумець агульныя з'явы, усвядоміць прычыны адрозненняў. Практичнае значэнне курса ў тым, што ён дазваляе паўтарыць сістэматызаваць веды, засвоеныя раней пры вывучэнні лінгвістычных дысцыплін, удасканалвае ўменне параўноўваць моўныя з'явы і самастойна фармуляваць вывады на аснове праведзенага аналізу, вучыць заўважаць і кваліфікаваць вана выпраўляць інтэрферэнцыйныя памылкі, садзейнічае, такім чынам, фарміраванню практычных навыкаў, неабходных настаўнікам пачатковых класаў для паралельнага выкладання дзвюх дзяржаўных моў.

Такім чынам, укараненне на факультэце пачатковай адукацыі БДГ акрэсленай вышэй канцэпцыі моўнай адукацыі будучых настаўнікаў пачатковых класаў ахоплівае практычна ўсе кампаненты лінгвістычнай кампетэцыі. Разам з тым педагогічны калектыў факультэта бачыць сваю асноўную задачу не толькі ў пастаянным удасканаленні зместу падрыхтоўкі настаўнікаў пачатковых класаў, але і ў стварэнні развіццёвага адукацыйнага асяроддзя, у якім студэнт мог бы не толькі атрымліваць веды, уменні і навыкі, неабходныя для сваёй прафесійнай дзейнасці, але і ажыццяўляць свой асобны рост. Дасягненне пастаўленай мэты стане магчымым, калі будучыя настаўнікі будуць у роўнай ступені карыстацца рускай і беларускай мовамі як у вучэбнай, так і пазавучэбнай дзейнасці.

Літаратура

1. Быстрова, Е.А. Цели обучения русскому языку, или Какую компетенцию мы формируем на уроках / Е.А. Быстрова // Обучение русскому языку в школе / под ред. Е.А. Быстровой – М. : Дрофа, 2004. – С. 20–39.
2. Образовательный стандарт Республики Беларусь : Высшее образование. Первая ступень. Специальность «Начальное образование» – ОСРБ 1-01 02 01-200 – Минск : РИВШ, 2008. – 28 с.
3. Успенский, М.Б. Курс современного русского языка в педагогическом вузе: учеб. пособие / М.Б. Успенский. – М. : Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж : Изд-ва НПО «МОДЭК», 2004. – 192 с.

Антановіч Н.М. (Мінск)

ПРЫНЦЫПЫ НАВУЧАННЯ АРФАГРАФІІ Ў ПАЧАТКОВАЙ ШКОЛЕ

Прыватнаметадычныя прынцыпы навучання арфаграфіі – прадмет спецыяльнага навуковага пошуку рускіх і беларускіх вучоных-метадыстаў.

Т.М. Баранаў разглядае прынцыпы, агульныя для метадыкі арфаграфіі (апора на сувязь вывучэння арфаграфіі з вывучэннем граматыкі і фанетыкі; апора на апазнавальныя прыметы арфаграм) і прыватныя

прынцыпы метадыкі арфаграфіі (прынцып супастаўлення гукаў слабай пазіцыі з гукамі моцнай пазіцыі ў пэўнай марфеме; супастаўленне гукі і яго фанетычнага акружэння; супастаўленне ўласнага імя і ўласнага наймення і агульнага імя; супастаўленне семантыкі слова і структуры слова; супастаўленне часціны мовы і члена сказа; назіранне над складовым саставам слова) [1, с. 161–162].

К.З. Закір'янаў апісвае прынцыпы навучання арфаграфіі рускай мовы ў нацыянальнай школе (апора на гук-літарны склад слова; свядомасць і аўтаматызм; сувязь навучання арфаграфіі з граматыкай; сувязь навучання арфаграфіі са слоўнікавай працай і развіццём маўлення; улік асаблівасцей арфаграфіі роднай мовы) [2, с. 357].

А.І. Уласянкоў вылучае прынцыпы навучання рускай арфаграфіі ў беларускамоўнай школе (сувязь навучання арфаграфіі з вывучэннем фанетыкі і развіццём маўлення сляху; сувязь навучання арфаграфіі з вывучэннем граматыкі; спалучэнне свядомасці і аўтаматызму ў навучанні арфаграфіі; сувязь навучання арфаграфіі з разумовым развіццём вучняў; улік асаблівасцей беларускай арфаграфіі пры навучанні рускаму пісьму) [3, с. 23].

В.А. Ляшчынская называе прынцыпы навучання беларускай арфаграфіі ў сярэдняй школе (сувязь арфаграфіі з фанетыкай і арфаэпіяй; сувязь арфаграфіі з граматыкай; сувязь арфаграфіі з развіццём маўлення вучняў; свядомасць і аўтаматызм) [4, с. 89].

Навучанне беларускай мове ў пачатковых класах школ з рускай мовай выкладання мае сваю спецыфіку. Акрамя адзначаных прынцыпаў навучання арфаграфіі, вызначым наступныя адметныя прыватнаметадычныя прынцыпы, характэрныя для метадыкі навучання беларускай мове ў пачатковых класах рускамоўнай школы.

1. Прынцып апоры на нормы літаратурнага вымаўлення.

У пачатковай школе вучні пераважна засвойваюць напісанні, заснаваныя на фанетычным прынцыпе арфаграфіі.

Засваенне норм літаратурнага вымаўлення набывае асаблівую актуальнасць для вучняў пачатковай рускамоўнай школы. Цяжкасці ў авалоданні вучнямі нормамі беларускага літаратурнага вымаўлення абумоўлены тым, што дзеці пераважна карыстаюцца ў вусным маўленні рускай мовай.

Парушэнні арфаэпічнай нормы ўзнікаюць пры неразмежаванні фанетычных асаблівасцей беларускай і рускай моў. Па гэтай прычыне настаўніку неабходна на першапачатковым этапе знаёміць вучняў з нормамі беларускага літаратурнага вымаўлення, фарміраваць трывалыя арфаэпічныя навыкі.

Выяўленне выпадкаў адпаведнасці і неадпаведнасці ў вымаўленні тых або іншых гукаў у беларускай і рускай мовах з'яўляецца важным этапам у сістэме працы па беларускай арфаэпіі і арфаграфіі. Аднак ва ўмовах блізкароднаснага двухмоўя найбольш паспяховае засваенне норм беларускага літаратурнага вымаўлення і беларускай арфаграфіі будзе ажыццяўляцца не толькі праз міжмоўнае супастаўленне, якое не дае цэласнага ўяўлення пра гукі, арфаэпічныя

і арфаграфічныя нормы другой мовы, але і праз засваенне самой фанетычнай сістэмы і ўстанаўленне сувязей паміж вымаўленне і напісаннем, паміж гукамі ў моцнай і слабай пазіцыях і яго графічным вобразам.

Для засваення арфаграфіі ад вучня патрабуецца ўсведамленне гучнага складу слова, суаднясенне гукаў і літар, выдзяленне націскага складу і сярод вызначаных складоў. Калі вучань недастаткова засвоіў арфаэпічныя нормы беларускай мовы, пад уплывам няправільнага вымаўлення ён можа дапусціць арфаграфічныя памылкі.

Згодна з праграмай для школ з рускай мовай навучання ў другім класе дзеці знаёмяцца з наступнымі напісаннямі, заснаванымі на фанетычным прыцыпе, якія патрабуюць папярэдняй грунтоўнай арфаэпічнай працы [5]: правапіс літар *о, э – а* пад націскам і ў ненаціскных складах; правапіс літар *е, ё – я* перад націскам, у першым пераднаціскным складзе і іншых ненаціскных складах; правапіс няпарных цвёрдых зычных (*ж, дж, р, ч, ш, ц*); правапіс *т-ц, д-дз*; правапіс *ў* (нескладовага); правапіс падоўжаных зычных.

Ад правільнага вымаўлення галосных гукаў і ад месца націску залежыць правільнае абазначэнне іх на пісьме адпаведнымі літарамі: *горад – гарады, рэкі – рака, плечы – плячо*.

Усведамленне арфаэпічнай нормы і правільнае вымаўленне не дазваляе вучням дапусціць памылкі пры перадачы наступных гукаў на пісьме: цвёрдае вымаўленне гукаў [р], [ж], [ш], [дж], [ч] (*рака, свежы, мышы, дажджы, ноч*); цвёрдае вымаўленне афрыкаты [ц] (*цана, цэгла*) і мяккае вымаўленне афрыкаты [ц'] на месцы этымалагічна мяккага [т'] (*цёплы, цень*), таксама на месцы [т] цвёрдага ў выніку яго чаргавання з [ц'] (*хата – у хаце, газета – у газеце*); мяккае вымаўленне [дз'] на месцы [д'] (*дзядуля, дзень*); распазнанне на слых і правільнае вымаўленне гука [ў] асобна і ў словах; правільнае вымаўленне падоўжаных зычных гукаў.

2. Прынцып апоры на марфемную структуру слова.

Уменне выдзяляць марфемы з'яўляецца ўмовай, якая вызначае беспамылковае іх напісанне. І наадварот, пры адсутнасці такога ўмення некаторыя арфаграфічныя правілы губляюць сваю практычную значнасць.

З рэалізацыяй названага вышэй прынцыпу звязана засваенне вучнямі пачатковай рускамоўнай школы наступных арфаграм: правапіс зычных у слабай пазіцыі (у прыстаўках *ад-, над-, пад-, перад-, прад-, аб-*) і правапіс варыянтаў арфаграмы прыстаўкі *з-, с-*; правапіс апострафа як раздзяляльнага знака паміж прыстаўкай і каранем.

Вучні трэцяга класа рускамоўнай школы павінны ўмець рабіць разбор слова выразнай будовы па саставе, утвараць словы з дапамогай прыставак і суфіксаў. Гэтым забяспечваецца засваенне аднастайнага правапісу прыставак *ад-, над-, пад-, перад-, прад-, аб-*. Калі весці размову пра правапіс прыставак *з-, с-*, то неабходна не толькі правільна вызначаць марфемны ў словах, у прыватнасці прыстаўку і карань, але і звяртаць увагу вучняў на першы зычны гук караня (звонкі ці глухі).

Для папярэджання арфаграфічных памылак у правапісе прыставак неабходна ўключаць разнастайныя віды практыкаванняў арфаграфічнай накіраванасці з марфемным разборам, выкананне якіх будзе садзейнічаць усведамленаму і трываламу засваенню матэрыялу, прыводзіць да шырокіх правільных абагульненняў.

Марфемны разбор слоў дапамагае таксама авалодаць правапісам галосных і зычных у карані слова, бо дакладнае вызначэнне караня дазваляе дабраць праверачнае слова.

3. Прынцып уліку асаблівасцей рускай арфаграфіі пры навучанні беларускай арфаграфіі.

На першы погляд здаецца, што чым больш падабенстваў паміж мовамі, тым лягчэй авалодаць другой мовай. Аднак трэба помніць, што засваенне падобных граматычных і лексічных адносінаў моў узмацняецца дзейна інтэрферэнцыяй, пры якой раней сфарміраваныя навыкі адмоўна ўплываюць на фарміраванне новых маўленчых навыкаў, звязаных з іншай мовай.

Пры навучанні беларускай арфаграфіі ў рускамоўнай школе праца настаўніка павінна быць скіравана, з аднаго боку, на фарміраванне механізмаў новых арфаграфічных дзеянняў, а з другога – на размежаванне двух механізмаў, якія абслугоўваюць беларускае і рускае пісьмо.

У той жа час пры правільнай арганізацыі навучання ведаў, атрыманых вучнямі па рускай арфаграфіі, могуць садзейнічаць разіццю навыкаў па беларускай арфаграфіі. Ёсць правілы правапісу, якія абслугоўваюць як беларускую, так і рускую арфаграфію. З апорай на ведаў, атрыманых на ўроках рускай мовы, неабходна знаёміць з: 1) напісаннем вялікай літары ў пачатку сказа, у імёнах і прозвішчах людзей, географічных назвах, мянушках жывёл; 2) асобным напісаннем прыназоўнікаў з іншымі часціцамі мовы (назоўнікам і займеннікам); 3) напісаннем часціцы *не* з дзеясловамі; 4) асноўнымі правіламі пераносу слоў.

З апорай на ведаў, атрыманых па рускай арфаграфіі, павінна ажыццяўляцца знаёмства з напісаннямі, заснаванымі на марфалагічным прыцыпе, праверка якіх ажыццяўляецца фанетычна моцнай пазіцыяй гучнага (напісанне парных звонкіх і глухіх зычных на канцы слоў і перад зычнымі).

Пры гэтым важна адзначыць, што выкарыстанне прыёмаў супастаўлення, параўнання магчыма толькі пры падобных ці аднолькавых выпадках напісання з абавязковым улікам ступені распаўсюджвання тых або іншых арфаграфічных з'яў у беларускай і рускай мовах.

Такім чынам, веданне і ўлік адметных прыватнаметадычных прыцыпаў навучання беларускай арфаграфіі ў пачатковай рускамоўнай школе будзе садзейнічаць паспяховаму навучанню беларускай арфаграфіі, адбору рацыянальных метадаў, прыёмаў навучання, распрацоўцы сістэмы эфектыўных практыкаванняў.

Літаратура

1. Власенков, А.И. Обучение русской орфографии в школе с белорусским языком преподавания / А.И. Власенков. – Минск : Народная асвета, 1980. – 208 с.
2. Ляшчынская, В.А. Методыка выкладання беларускай мовы : вучэбны дапаможнік / В.А. Ляшчынская, З.У. Шведава. – Мінск : РІВШ, 2007. – 252 с.
3. Методика преподавания русского языка в национальной школе : учебное пособие для учащихся нац. групп пед. училищ / Л.З. Шакирова [и др.] ; под ред. Шакировой. – Л. : Просвещение. Ленингр. отделение, 1990. – 416 с.
4. Методика преподавания русского языка : учеб. пособие для студ. пед. вузов / М.Т. Баранов [и др.] ; под общ. ред. М.Т. Баранова. – М. : Просвещение, 2000. – 304 с.
5. Учебные программы для общеобразовательных учреждений с белорусским и русским языками обучения. I–IV классы. – Минск : НИО, 2009.

Борсук Н.М. (Брест)

К РАЗРАБОТКЕ МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ МЕТОДИКИ ОБУЧЕНИЯ УЧЕБНО-ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ ОБЩЕНИЮ

Среди путей повышения эффективности учебного процесса, а следовательно, улучшения качества обучения иностранных учащихся одним из перспективных является обучение русскому языку на материале общеобразовательных дисциплин. Учебные пособия «Научный стиль речи: технический профиль» Т.Е. Аросевой, Л.Г. Роговой, Н.Ф. Сафьяновой (М., 2010), «Научный стиль речи на материалах текстов по экономике» Т.З. Сафроновой, Н.Е. Басина (Мн. : БГУ, 2006), «Научный стиль речи на материалах текстов по математике» Н.Н. Борсук (Брест : БрГТУ, 2010), «История дорожного строительства» Т.Н. Рахубы (Брест : БрГТУ, 2010) и др. – это практическая реализация одних из возможных нетрадиционных подходов к разработке методики обучения учебно-профессиональному общению.

Цель предлагаемого мною учебно-методического пособия [1] – подготовить студентов технических факультетов к участию в практических занятиях, к чтению учебной литературы, научить слушать, воспринимать и записывать лекции. Исходя из сформулированной цели, первоначальной задачей, стоящей перед преподавателями русского языка как иностранного, которые используют в работе данное пособие, – восполнить содержание языковой компетентности, которая так необходима будущим студентам в сфере общения на занятиях по техническим дисциплинам.

Материал данной работы соответствует Типовой учебной программе иностранных слушателей подготовительного факультета и отделений высших учебных заведений [2] под редакцией С.И. Лебединского как в плане лек-